مکان گزینی کانون های توسعه عشایری بارویکرد تجهیز و توسعه منابع GIS مطالعه موردی : سامانه قشلاقی آب تلخ سرخس

مصطفی طالشی: استادیار دانشگاه پیام نور
هادی معماریان خلیل آباد: دانشجوی دوره دکتری در دانشگاه U.P.M مالزی

چکیده

با نگاهی جغرافیایی به توزیع مکانی فعالیت و استقرار مکانی _ فضایی جوامع تولیدی در فضای سرزمینی بدون هیچگونه تردیدی جوامع عشایری بعنوان یکی از کانون های تولیدی بویژه از دیدگاه تولید گوشت قرمز و سایر فرآورده های لبنی مطرح می باشند . در فرآیند تحولات اجتماعی _ اقتصادی نظام های بهره برداری در ایران ، جوامع عشایری نیز بالطبع دچار مسائل و مشکلات زیستی شده اند که اغلب با کمبود نیازهای رفاهی نیز همراه است . در راستای تجهیز و توسعه نظام عشایری طرح های متفاوتی در کشور صورت پذیرفته است . یکی از گذاره های مطرح سامان دهی کانون های عشایری است در این طرح همواره مکان مناسب برای تامین نیازهای متفاوت عشایری از نظر اسکان و تقویت بنیان های اقتصادی آنان بایستی مورد توجه قرار گیرد .در این مقاله تلاش شده مکان یابی کانون های عشایری از منظر شاخص ها و مولفه های بنیادی اثرگذار(محیطی_اکولوژیکی،اجتماعی _اقتصادی و فضایی) در زندگی عشایری را براساس مورد پژوهی سامانه قشلاق آب تلخ سرخس با روش اسنادی _ پیمایشی مورد توجه قرار گیرد .کانون مورد مطالعه در یکی از زیست بوم های عشایری شمال خراسان در شهرستان سرخس از استان خراسان رضوی قرار دارد.دراین راستا رویکرد توسعه و تجهیز منابع در پی انست اثبات نماید که سامان پایدار عشایری از یک سو فضای کالبدی مناسب برای زیست و اسکان را فراهم می آورد و از سوی دیگرپایداری نظام اقتصادی عشایر را نیز تضمین می نماید .

کلمات کلیدی:کانون عشایری، سامانه عشایری، آب تلخ سرخس، سیستم اطلاعات جغرافیایی مکان گزینی

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

مقدمه

در راستای سازماندهی نظام توسعه پایدار سرزمینی و بویژه طرح ریزی آمایش سرزمین از طریق تعمیق برنامه ریزی فضایی متوازن و یکپارچه، ساماندهی زندگی جوامع عشایری در فضای سرزمینی و فضاهای منطقه ای و محلی از اهمیت فراوانی برخوردار است.

ساماندهی عشایر عبارت است از سازوکارهایی که از طریق تامین معیشت و امنیت اقتصادی و همچنین ارتقای شاخصهای توسعه انسانی این جامعه در حد میانگین جامعه روستایی کشور که در دو بخش حمایت از اسکان و ساماندهی کوچ و نظام اقتصادی صورت می گیرد. در این ارتباط دو محور اساسی در مطالعات و برنامه ریزی نظام توسعه عشایری باید مورد توجه قرارگیرد. بخش اول مطالعات مکان گزینی سامانه های عشایری و بخش دوم مربوط به طراحی فضاهای زیستی از طریق ایجاد شهرکهای مسکونی و سپس برنامه ریزی اقتصادی – اجتماعی عشایر از طریق ایجاد اشتغال پایدار است. از اینرو برای طراحی سامانه عشایری همواره سه بعد : محیط، انسان و فعالیت باید مورد توجه قرارگیرد. در این مقاله ضمن تشریح عوامل موثر برمکان گزینی یک سامانه عشایری درکانون شمال شرق کشور (این کانون شامل سه سامانه آب تلخ ،چشمه لوشی وترازآب) بعنوان نمونه یک سامانه مورد گزینش قرار می گیرد.

منطقه مطالعاتی

محدوده مورد مطالعه با وسعت ۵۸۶۹/۳۱ هکتار در مرز شمال غربی شهرستان سرخس با شهرستان کلات واقع شده است. این محدوده جزئی از بخش مرزداران شهرستان سرخس و بخش زاوین شهرستان کلات و در مرز دو دهستان گل بی بی سرخس و پساکوه شهرستان کلات واقع شده است. آبادی یکه بید سفلی تنها آبادی واقع شده در داخل محدوده مورد مطالعه است و روستاهای کاریزک، یکه بید،یکه بید علیا و یکه بید سوخته نیز در اطراف این منطقه واقع شده اند.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

محدوده مورد مطالعه از نظر پستی و بلندی مابین دو رشته کوه شرتو در شرق و رشته کوههای بزنگان در غرب واقع شده است. اختلاف ارتفاع در منطقه در حدود ۴۵۱ متر می باشد که از ارتفاع ۱۱۰۷ متر ارتفاع در غرب منطقه در رشته کوههای بزنگان شروع و تا ارتفاع ۶۵۶ متر در حوالی آب تلخ ادامه می یابد.

در قسمت شرقی منطقه سامان آب تلخ و در قسمت غربی سامانهای چشمه لوشی و ترازآب قرار گرفته اند سامان آب تلخ با وسعت ۳۶۰۵/۰۱ هکتار بیشترین وسعت و سامان چشمه لوشی با وسعت ۸۸۸/۵۱ هکتار کمترین وسعت را دارا می باشند.

جدول شماره(۱) خصوصیات پستی و بلندی منطقه مطالعاتی

نام سامان	مساحت (ha)	میانگین ارتفاع (m)	شیب متوسط(٪)
چشمه لوشی	۸۸۸/۵۱۷	۸۰۱/۶۵	۱۱/۳۶
آب تلخ	۳۶۰۵/۰۱۲	۷۵۶/۲۰	۱۵/۹۵
ترازآب	۱۳۷۰/۷۸۹	۸۹۲/۰۶	۱۳/۵۷

ماخذ:(طالشی و همکاران۱۳۸۷)

جدول شماره (۲) گسترش واحدهای لیتولوژیکی منطقه مطالعاتی

سن	علامت	ترکیب سنگ شناسی	مساحت
کواترنری	Q^{al}	رسوبات بستر رودخانه	۲۲۰/۵
	Qt^{2}	رسوبات آبرفتی جدید	۲۷۴/۳
کرتاسه	k^{s}_{k}	شیل آهکی خاکستری تا سبز،با میان لایه های آهک	۵/۴
	k^{l}_{k}	آهک بیو اسپارایتی،بیو میکرایت(سازند کلات)	۶۶/۸
	k_{nz}	ماسه سنگ گلوکونیتی سبز تا خاکستری،شیل،آهک	۱۰۲/۲
	k_{at}	شیل آهکی خاکسری روشن تا آبی و آهک نازک لایه	۱۱۵۸/۰
	K_{ab}^{l2}	سنگ آهک متوسط لایه به رنگ سفید و مارن نازک	۱۶۴۷/۶
	k_{ab}^{sh}	شیل خاکستری روشن تا آبی(سازند آبدراز)	۱۵۱۷/۷
	K_{ab}^{l1}	آهک متوسط لایه سفید با میان لایه های شیل	۵۳۱/۱
	$K_{a}^{sh.s}$	شیل گلوکونی سبز رنگ با اکسید آهن و ماسه	۳۴۰/۸

ماخذ:(طالشی و همکاران۱۳۸۷)

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

محدوده مورد مطالعه به لحاظ تقسیمات زمین شناسی ایران جزئی از زون رسوبی کپه داغ است. جدول شماره ۲ گسترش واحدهای لیتولوژیکی منطقه رانشان می دهد.

جدول شماره (۳)خصوصیات اقلیمی منطقه مطالعاتی

نام سامان	میانگین بارندگی(mm)	میانگین دما(Cg)	تبخیرازسطح آزادآب(mm)
چشمه لوشی	۲۴۱	۱۵/۶	۹۹۸
آب تلخ	۲۳۲	۱۵/۷	۱۰۱۳
ترازآب	۲۶۲	۱۵/۲	۹۶۶

ماخذ:(طالشی و همکاران۱۳۸۷)

جدول شماره (۴) میزان شدت فرسایش در کانون عشایری به تفکیک سامانه

سامان عرفی	فرسایش (تن درهکتاردرسال)
چشمه لوشی	۱۲/۴
ترازآب	۱۳/۱
آب تلخ	۹/۶
کل	۱۰/۸۳

ماخذ:(طالشی و همکاران۱۳۸۷)

به لحاظ خصوصیات اجتماعی واقتصادی عشایر سامان های آب تلخ، چشمه لوشی وترازآب از طوایف کرد شمال‌خراسان بوده که به صورت ییلاق وقشلاق عمدتاً در مراتع معین وبعضاً در مراتع سیار اطراف مشهد وچناران با مشکلات زیادی به زندگی ادامه می‌دهند. جدول شماره ۵ تعداد خانوار عشایر در کانون عشایری را نشان می دهد.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

جدول شماره (۵) تعداد خانوار،جمعیت وبعد خانوار عشایر در کانون عشایری

ردیف	نام محله	تعداد خانوار	تعداد جمعیت	بعد خانوار
۱	آب تلخ بالا	۳۹	۲۴۳	۶/۲۳
۲	آب تلخ پایین	۲۹	۱۶۵	۵/۶۹
۳	چشمه لوشی	۱۶	۸۲	۵/۱۳
۴	ترازآب	۱۳	۷۱	۵/۴۶
جمع		۹۷	۵۶۱	۵/۷۸

ماخذ:(طالشی و همکاران۱۳۸۷)

شکل و شیوه دامداری عشایر منطقه تحت تاثیر قوانین پرونده‌های ممیزی مرتع قرار دارد.این پرونده‌ها نیز بر اساس تقویم کوچ عشایرکه طی سالیان متمادی وجود داشته است، تهیه وتنظیم شده است. از گذشته‌های دور پرورش و نگهداری دام در بین عشایر به صورت کوچ ورمه گردانی مرسوم بوده است وهیچگونه پرورش دام صنعتی ونیمه صنعتی در بین آنها مرسوم نمی‌باشد.

جدول شماره (۶) تعداد راس دام موجود ومجازعشایرکانون

سامان/ محله	تعداد دام موجود(راس)	تعداد دام مجاز(راس)
آب تلخ بالا وپایین	۱۶۱۶۰	۴۱۵۲
ترازآب	۲۱۹۰	۱۰۶۵
چشمه لوشی	۳۶۶۶	۱۷۱۸
مجموع	۲۰۷۲۶	۶۹۳۵

ماخذ:(طالشی و همکاران۱۳۸۷)

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

جدول شماره (۷) میزان درآمد خالص وسرانه خانوار سامانهای عشایری(ریال)

نام سامان	کل درآمد ناخالص	جمع هزینه های دامداری	میزان خسارات	کل در آمد خالص	سرانه خا نوار (سالانه)	سرانه خا نوار (ماهانه)
آب تلخ	۹۹۴۴۰۵۴۷۰۰	۵۲۸۷۲۷۰۰۰۰	۹۳۱۳۵۶۹۴۰	۳۷۲۵۴۲۷۷۶۰	۵۴۷۸۵۷۰۲/۴	۴۵۶۵۴۷۵
چشمه لوشی	۲۴۴۷۸۱۳۱۰۰	۱۳۰۱۲۸۰۰۰۰	۲۲۹۳۰۶۶۲۰	۹۱۷۲۲۶۴۸۰	۵۷۳۲۶۶۵۵	۴۷۷۷۲۲۱
تراز آب	۱۴۵۶۷۹۶۴۷۵	۷۷۴۱۱۶۲۵۰	۱۳۶۵۳۶۰۴۵	۵۴۶۱۴۴۱۸۰	۴۲۰۱۱۰۹۰/۸	۳۵۰۰۹۲۴
مجموع	۱۳۸۴۸۶۶۴۲۷۵	۷۳۶۲۸۲۴۷۵۰	۱۲۹۷۱۶۷۹۰۵	۵۱۸۸۶۷۱۶۲۰	۵۳۴۹۱۴۶۰	۴۴۵۷۶۲۲

ماخذ:(طالشی و همکاران۱۳۸۷)

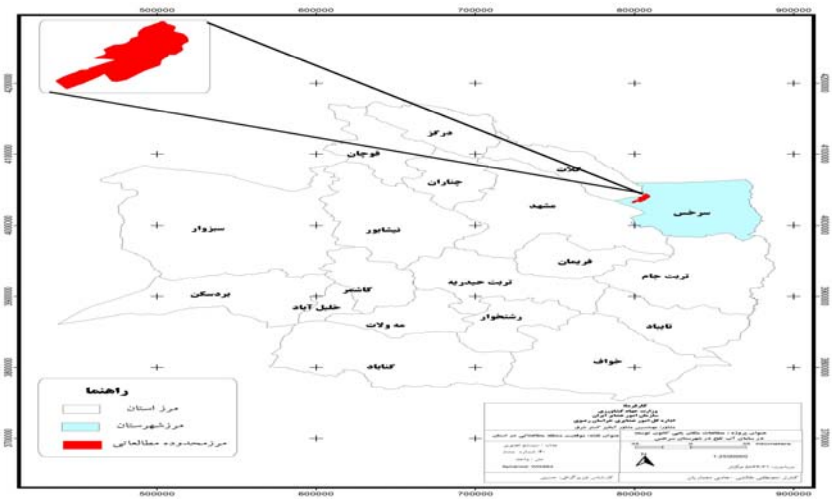

شکل شماره (۱) موقعیت محدوده مطالعاتی دراستان

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

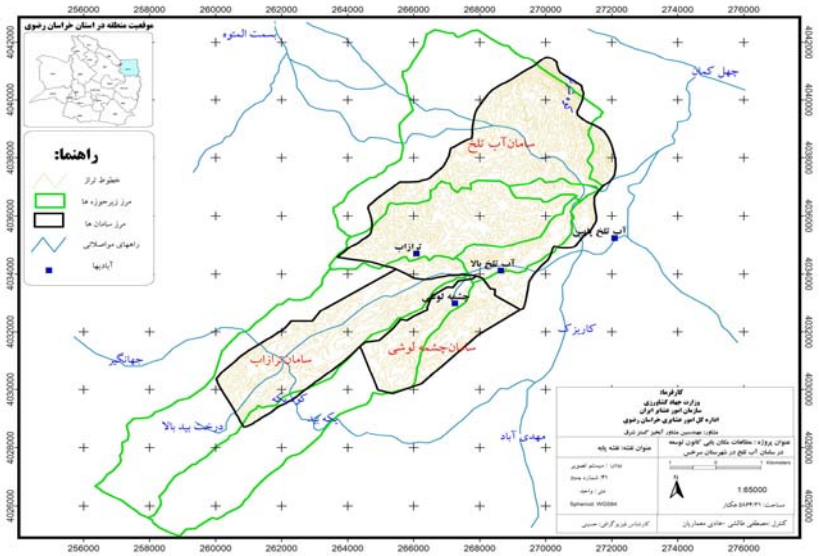

شکل شماره (۲) نقشه پایه منطقه مطالعاتی

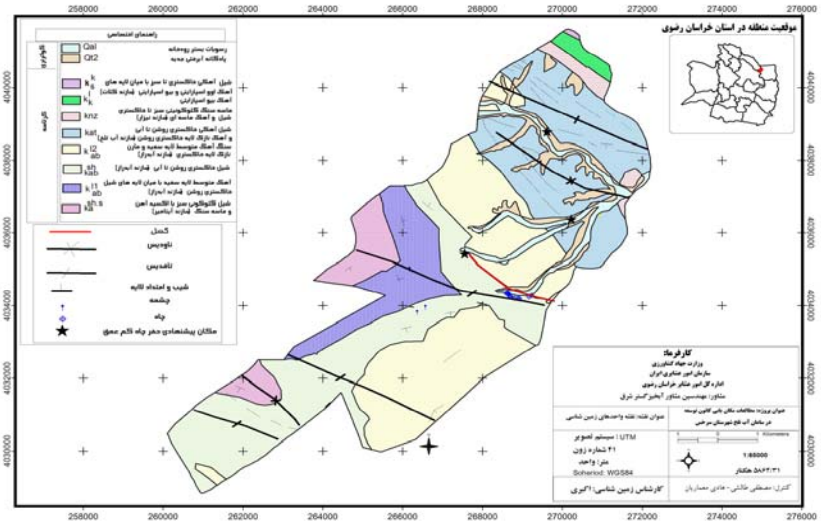

شکل شماره(۳) نقشه زمین شناسی

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

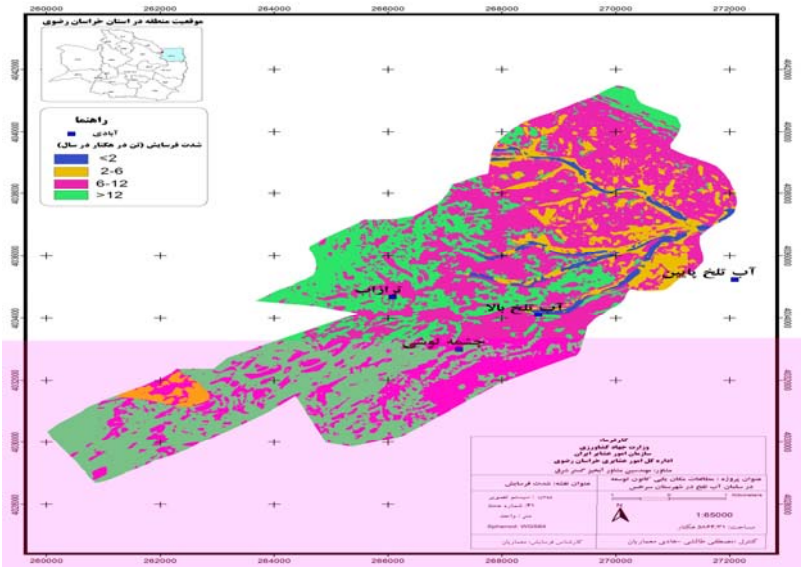

شکل شماره(۴) نقشه شدت فرسایش

مکان گزینی

بمنظور مکان گزینی سامانه عشایری در راستای توسعه و سامان دهی درکانون عشایری منطقه از دوروش کلی استفاده شده است. درروش اول از همپوشانی لایه های مختلف درسامانه اطلاعات جغرافیایی(نرم افزارArc View) استفاده گردید.

همپوشانی[1] درGIS

همپوشانی وزنی[2]

دراین روش فرض براینست که سهم لایه های مورداستفاده درهمپوشانی جهت مکان یابی بایکدیگریکسان نبوده وبنابراین هریک ازلایه ها به نسبت تأثیرشان

[1]. Overlay
[2].Weighted Overlaying

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

درفرآیندمکان یابی دارای ضریبی به نام ضریب تأثیریاضریب وزن خواهندبود. دراین روش از۹ لایه اطلاعاتی درساختاررستری(سلولی) بشرح جدول ذیل استفاده شد:

جدول شماره (۸) لایه های مورداستفاده درفرآیندهمپوشانی

ردیف	شاخص موردبررسی	طبقه مطلوبیت												ضریب وزن	اولویت لایه ها	طبقات اولویت بندی لایه ها
		اول	امتیاز	دوم	امتیاز	سوم	امتیاز	چهارم	امتیاز							
۱	فاصله ازمنابع آب(کیلومتر)	<۲	۹	۲-۶	۷	۶-۸	۵	>۸	۳					۰/۲	۱	۱
۲	فاصله ازجاده ارتباطی(کیلومتر)	<۲	۹	۲-۵	۷	۵-۸	۵	>۸	۳					۰/۱۷	۲	
۳	کاربری اراضی	مراتع فقیر	۹	دیمزارهای تخریبی	۷	اراضی لخت ومسیل ها	۳	مستثنیات	۱					۰/۱۵	۳	
٤	فاصله ازآبراهه اصلی(کیلومتر)	<۲	۹	۲-۵	۷	۵-۱۰	۵	>۱۰	۳					۰/۱۳	٤	۲
۵	فاصله ازگسل(کیلومتر)	<۲	۳	۲-۶	۵	۶-۱۰	۷	>۱۰	۹					۰/۱۱	۵	
٦	فرسایش خاک(تن برهکتاردرسال)	<۲	۹	۲-۶	۷	۶-۱۲	۵	>۱۲	۳					۰/۰۹	٦	
۷	شیب(درصد)	۰-۲	۹	۲-۸	۷	۸-۱۲	۵	>۱۲	۳					۰/۰۷	۷	۳
۸	جهت	جنوبی ومسطح	۹	شرقی	۷	غربی	۵	شمالی	۳					۰/۰۵	۸	
۹	فاصله ازسکونتگاههای روستایی(کیلومتر)	<۵	۳	۵-۱۰	۵	۱۰-۱۵	۷	>۱۵	۹					۰/۰۳	۹	٤

لازم بذکراست که جهت محاسبه فاصله پدیده هانسبت به یکدیگرازالگوریتم فاصله اقلیدسی[1] استفاده گردید.

تصویر شماره (۱) نمایش شماتیک همپوشانی وزنی

[1]. Euclidean Distance

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

پس ازانجام همپوشانی نقشه حاصله که مجموع وزنی ارزشهای پیکسل های نه لایه اطلاعاتی است بااستفاده ازروش شکستهای طبیعی هیستوگرام[1] در۴ کلاس طبقه بندی گردید. دراین روش(متد Jenks) شکستهای طبیعی هیستوگرام درنقشه مجموع مقادیروزنی طوری محاسبه می گرددکه مجموع واریانس هادرهرکلاس حداقل باشد:

$$GVF = 1 - \frac{\sum_{j=1}^{k}\sum_{i=1}^{Nj}(Zij - \overline{Z})^2}{\sum_{i=1}^{N}(Zi - \overline{Z})^2}$$

که درآن:

GVF: بهترین برازش واریانس

i وj: شاخص داده وکلاس

Zi, j: مقادیراستانداردشده داده i درکلاس j

$\overline{Z}_{i,j}$: میانگین استانداردشده داده های کلاس j

Z_i: مقداراستانداردشده داده i

$\overline{Z}$: میانگین استانداردشده داده ها

K: تعدادکلاس ها وN: تعدادداده ها می باشد.

دراین روش فرض براینست که سهم تمامی لایه های(شاخص ها) موردمطالعه درمکان یابی یکسان بوده وبنابراین ضریبی بعنوان ضریب تاثیریاوزن درفرآیندهمپوشانی دخالت نخواهدداشت. درفرآیندهمپوشانی حسابی ازهمان لایه های مورداستفاده درهمپوشانی وزنی استفاده گردید.

[1] Natural Breaks of Histogram

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

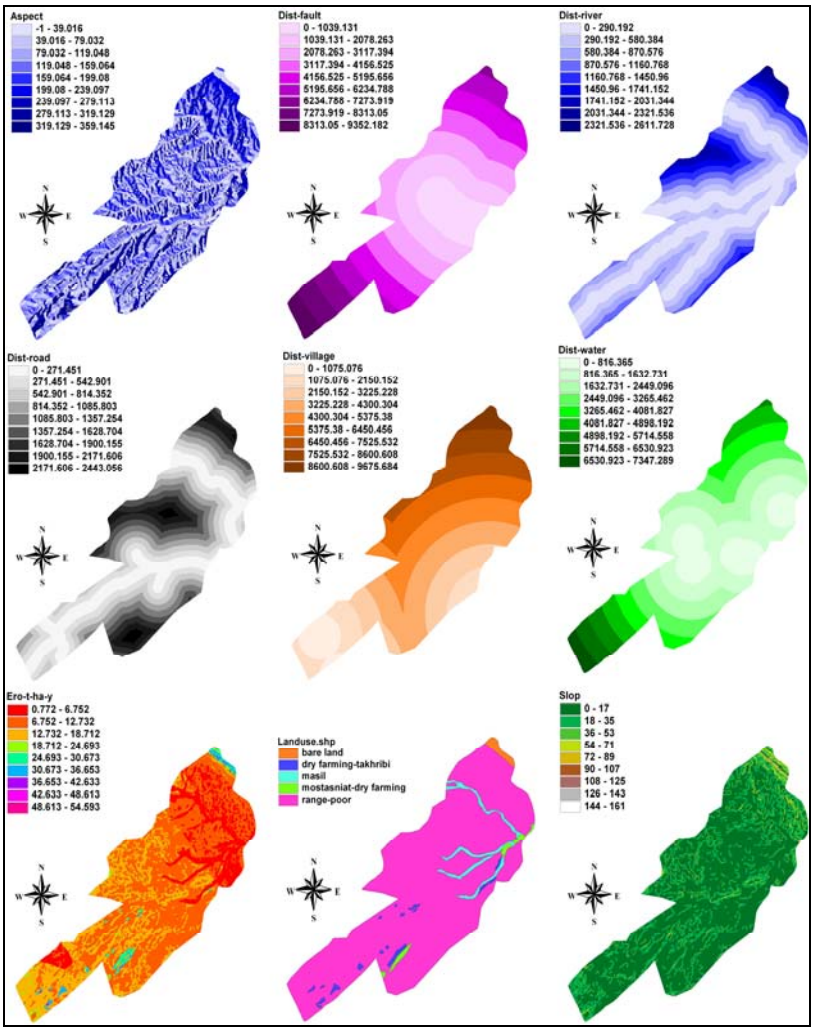

تصویرشماره (۲) لایه های مورداستفاده درفرآیندهمپوشانی همپوشانی حسابی[1]

[1]. Arithmetic Overlaying

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

همپوشانی حسابی لایه های اطلاعاتی درسطح سامان های عرفی کانون عشایری

دراین روش ازهمپوشانی حسابی ۱۶ لایه اطلاعاتی بشرح جدول شماره ۹ استفاده شده است.

مدل تجزیه وتحلیل SWOT

در ادامه روش مکان گزینی از روش تجزیه وتحلیل SWOT نیز استفاده شده است. SWOT اصطلاحی است که برای شناسایی نقاط قوت وضعف داخلی وفرصت ها وتهدیدهای خارجی که یک سیستم باآن روبروست بکاربرده می شود. تجزیه وتحلیل SWOT شناسایی نظام مندعواملی است که راهبرد های توسعه ای براساس آن تدوین می شود. منطق رویکردمذکور این است که راهبرداثربخش بایدقوت هاوفرصت های سیستم رابه حداکثربرساند وضعف هاوتهدیدها رابه حداقل برساند. این منطق اگردرست بکارگرفته شودنتایج بسیارخوبی برای انتخاب وطراحی یک راهبرداثربخش خواهدداشت. مدل SWOT یکی ازابزارهای استراتژیک تطابق نقاط قوت وضعف درون سیستمی بافرصت ها وتهدیدات برون سیستمی است. ازدیدگاه این مدل یک استراتژی مناسب قوت هاوفرصت هارابه حداکثروضعف هاوتهدیدهارابه حداقل ممکن می رساند.

دراین مدل نقاط قوت(S) ونقاط ضعف(W) درقالب عوامل داخلی وفرصت ها(O) وتهدیدها(T) درقالب عوامل خارجی موردبحث وبررسی قرارمی گیرند. دراین مطالعه باتوجه به هدف طرح که مکان یابی است بنابراین عوامل خارجی تأثیرگذار برسیستم موردبررسی چندانی قرارنگرفتند وبنابراین مدل SWOT فقط بااستفاده ازعوامل داخلی موردتحلیل قرار گرفت. دربکارگیری ازاین الگومجموع امتیازات عوامل مربوط به نقاط قوت ازمجموع امتیازات نقاط ضعف کسرشده است.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

جدول شماره (۹) لایه های مورداستفاده درفرآیندهمپوشانی حسابی درسطح سامان های عرفی

ردیف	شاخص موردبررسی	طبقه مطلوبیت							
		اول	امتیاز	دوم	امتیاز	سوم	امتیاز	چهارم	امتیاز
۱	فاصله ازمنابع	۲<	۹	۶-۲	۷	۸-۶	۵	۸>	۳
۲	فاصله ازجاده ارتباطی(کیلومتر)	۲<	۹	۵-۲	۷	۸-۵	۵	۸>	۳
۳	کاربری اراضی	مراتع فقیر	۹	دیمزارهای تخریبی	۷	اراضی لخت ومسیل ها	۳	مستثنیات	۱
۴	فاصله ازآبراهه اصلی(کیلومتر)	۲<	۹	۵-۲	۷	۱۰-۵	۵	۱۰>	۳
۵	فاصله ازگسل(کیلومتر)	۲<	۳	۶-۲	۵	۱۰-۶	۷	۱۰>	۹
۶	فرسایش خاک(تن برهکتاردرسال)	۲<	۹	۶-۲	۷	۱۲-۶	۵	۱۲>	۳
۷	شیب(درصد)	۲-۰	۹	۸-۲	۷	۱۲-۸	۵	۱۲>	۳
۸	جهت	جنوبی ومسطح	۹	شرقی	۷	غربی	۵	شمالی	۳
۹	فاصله ازسکونتگاههای روستایی (کیلومتر)	۵<	۳	۱۰-۵	۵	۱۵-۱۰	۷	۱۵>	۹
۱۰	مساحت سامان(هکتار)	۱۵۰۰<	۳	۲۵۰۰-۱۵۰۰	۵	۳۵۰۰-۲۵۰۰	۷	۳۵۰۰>	۹
۱۱	دبی پیک(مترمکعب برثانیه)	۵<	۳	۱۰-۵	۵	۲۰-۱۰	۷	۲۰>	۹
۱۲	تراکم واحددامی درهکتار	۱<	۹	۲-۱	۷	۴-۲	۵	۴>	۳
۱۳	درآمدماهانه	۳۰۰۰<	۳	۳۵۰۰-۳۰۰۰	۵	۴۰۰۰-۳۵۰۰	۷	۴۰۰۰>	۹
۱۴	تراکم جمعیت درهکتار	۰۰۵<	۳	۰۷/۰-۰۵/۰	۵	۰۹/۰-۰۷/۰	۷	۰۹/۰>	۹
۱۵	علوفه تولیدی(واحدعلوفه درسامان)	۴۰۰۰<	۳	۸۰۰۰۰-۴۰۰۰۰	۵	۱۲۰۰۰۰-۸۰۰۰۰	۷	۱۲۰۰۰۰>	۹
۱۶	حجم بارش(میلیون	۲<	۳	۴-۲	۵	۶-۴	۷	۶>	۹

ماخذ:(طالشی و همکاران۱۳۸۷)

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

نتایج

پس ازانجام عملیات همپوشانی وزنی وحسابی، نقشه حاصله بااستفاده ازروش شکستهای طبیعی هیستوگرام در۴ کلاس بدون تناسب، تناسب کم، تناسب متوسط و تناسب زیاد طبقه بندی گردید. نقشه های بدست آمده نشان می دهدکه محله های چشمه لوشی، آب تلخ بالا وترازآب اکثراً درمحدوده طبقات تناسب متوسط وزیاد قرارمی گیرند.

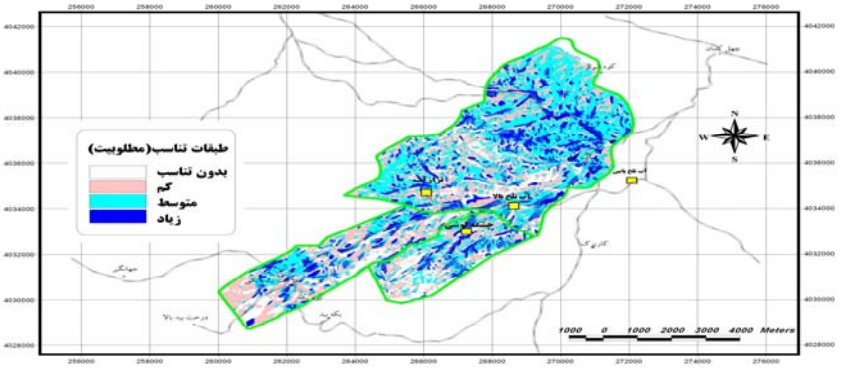

شکل شماره (۵) طبقات تناسب(مطلوبیت) حاصل ازهمپوشانی حسابی

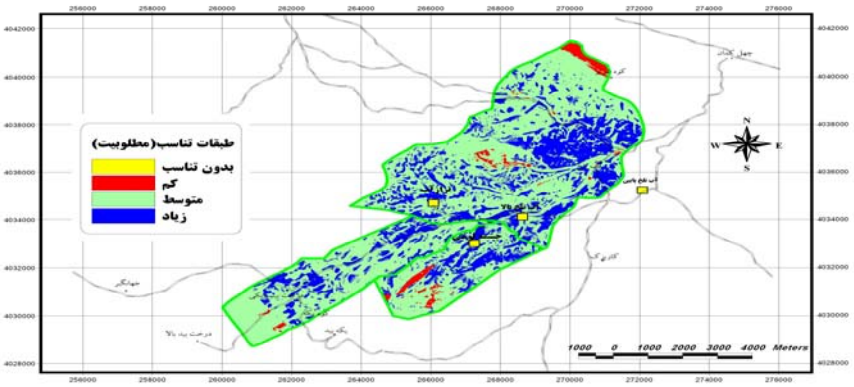

شکل شماره (۶) طبقات تناسب(مطلوبیت) حاصل ازهمپوشانی وزنی

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

نتایج حاصل ازبکارگیری این دوروش برای مکان یابی سامان عرفی بمنظورتعیین پهنه مناسب (تمامی شاخص های تأثیرگذارراپوشش دهد) نشان می دهدکه به لحاظ ویژگیهای محیط شناختی واجتماعی- اقتصادی درمحدوده موردمطالعه پلی گونی که تمامی ویژگیهای مذکورراداشته باشد،وجودندارد.

در ادامه با استفاده از دو روش مدل همپوشانی حسابی وSWOT الگوی مکان یابی درسطح مرزهای سامان عرفی محدوده موردمطالعه موردارزیابی قرارگرفت.

نتایج بررسیهای انجام شده ازهمپوشانی حسابی لایه های اطلاعاتی درسطح سامان های عرفی منطقه نشان می دهدکه سامان عرفی آب تلخ دراین روش به لحاظ امتیازی دراولویت وسطح بالاتری نسبت به سایرسامان هاقرارمی گیرد.

جدول شماره(۱۰) نتایج حاصل ازهمپوشانی حسابی درسطح سامان های عرفی

سامان عرفی	جمع حسابی ارزشهای	اولویت سامان به لحاظ انتخاب
آب تلخ	۱۱۶/۶	۱
چشمه لوشی	۹۶/۸۵	۲
ترازآب	۹۲/۷۵	۳

ماخذ:(طالشی و همکاران۱۳۸۷)

از سوی دیگرنتایج حاصل ازمدل SWOT مکان سامان عرفی آب تلخ را مورد تایید قرار می دهد که نتایج آن در جدول شماره ۱۱ آورده شده است .

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

جدول شماره(۱۱) نتایج حاصل ازاجرای مدل SWOT درسطح سامان های مورد مطالعه

سامان	لایه های مربوط به نقاط قوت(S)							
	فاصله ازمنابع آب	حجم بارش	تولیدمرتع	تراکم جمعیت	درآمدسرانه دامداری	فاصله ازجاده	دبی پیک	فاصله ازآبراهه اصلی
چشمه لوشی	۸	۵	۵	۹	۹	۹	۵	۹
آب تلخ	۸	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹
نرازآب	۷	۵	۵	۵	۵	۹	۵	۹
سامان	لایه های مربوط به نقاط ضعف(W)							
	شیب	کاربری زمین	فرسایش	جهت	فاصله ازسکونتگاه	تراکم واحددامی	سطح سامان	فاصله ازگسل
چشمه لوشی	٦	۹	٤	٦	۳	۳	۳	۵
آب تلخ	۵	۸	۵	۷	٤	۳	۹	٤
نرازآب	۵	۹	٤	٦	۳	۷	۳	٦

سامان	اولویت بندی سامان ها	S-W	مجموع امتیازات نقاط ضعف(W)	مجموع امتیازات نقاط قوت(S)
چشمه لوشی	۲	۲۱	۳۸	۵۹
آب تلخ	۱	۲۵	٤٦	۷۱
نرازآب	۳	۸	٤۳	۵۰

نتیجه گیری

پس ازبررسیهای انجام گرفته وتهیه نقشه های مکان یابی مشخص گردید که سامان آب تلخ دارای بالاترین مزیت نسبت به سایرسامان هادراحداث سایت وکانون توسعه است. نهایتاً بمنظورتشخیص مکان وپهنه ی مناسب جهت تمرکزفعالیتهای توسعه عشایری در کانون عشایری مورد مطالعه از روش بازدید میدانی نیز بهره گرفته شده است .نتایج مطالعات پیمایشی نیز نشان می دهد که سامان آب تلخ، بهترین مکان جهت توسعه واحداث سایت، محله عشایری آب تلخ بالا با مختصات جغرافیایی X=268521 وY=۴۰۳۴۳۰۵ (درسیستم تصویرUTM) انتخاب شده است.

این سامانه باتوجه به امکانات موجوددرآن ودسترسی مناسب به کل کانون موردمطالعه وهمچنین باتوجه به وجودمنابع آب متعدددرآن وبالاتربودن تمرکزمیزان جمعیت عشایری ومطلوبیت به لحاظ تعدادواحددامی، درآمدسرانه بالاتر، وجودپهنه مطلوب به لحاظ شیب وامکان گسترش فیزیکی درآن و... بعنوان بهترین مکان جهت تجهیز وتوسعه کانون عشایری در این سامانه عشایری است .

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

با عنایت به نقشه ذیل سامانه آب تلخ بالا درمحل تلاقی میانه های مثلث محاط برسامانه های آب تلخ پایین، چشمه لوشی وترازآب واقع شده که درواقع درمحل کانون ثقل این مثلث واقع شده که به لحاظ ریاضی ومحیطی بهترین نقطه جهت دسترسی به تمامی نقاط کانون بشمارمی رود.

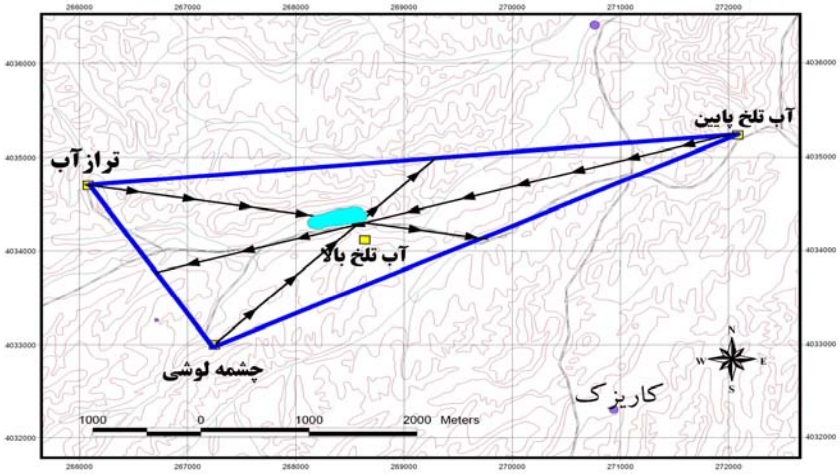

شکل شماره(۷) قرارگیری محله آب تلخ بالادرمحل تلاقی میانه های مثلث محاط برسه محله دیگر

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

تصویرشماره(۳) نمایی عمومی از محله آب تلخ بالا

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی مطالعات توسعه کانون عشایری شمال شرق خراسان ازاعتبارات سازمان عشایری خراسان رضوی است.در همین ارتباط از کلیه دستاندرکاران دفتر مطالعات و مدیریت محترم امورعشایری خراسان رضوی نیز تشکر و قدردانی می شود.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

منابع و مآخذ

۱- اداره کل منابع طبیعی خراسان رضوی(۱۳۸۶) **مطالعات مرتعداری سامان چهل کمان**

۲- احمدی،حسن(۱۳۷۴) **ژئومرفولوژی کاربردی،** جلد اول، انتشارات دانشگاه تهران.

۳- اولیایی، اسماعیل(۱۳۶۹) **بررسی اقتصادی اجتماعی اسکان عشایر،** مجموعه مقالات سمیناراستراتژی توسعه زندگی عشایری، انتشارات سازمان عشایری

۴- باقرزاده کریمی, مسعود(۱۳۷۲) **بررسی کارآیی مدلهای برآورد فرسایش و رسوب با استفاده از تکنیکهای سنجش از دور و سیستم اطلاعات جغرافیایی در مطالعات فرسایش خاک،** پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس

۵- بخشنده نصرت، عباس(۱۳۶۹) **برنامه ریزی توسعه زندگی عشایرازدیدگاه فضایی،** مجموعه مقالات سمیناراستراتژی توسعه زندگی عشایری، انتشارات سازمان عشایری

۶- پرهام ، محمد باقر (۱۳۶۲) **طرح مساله ایلات و عشایر از دیدگاه جامعه شناسی** ،مجموعه مقالات ، انتشارات آگاه

۷- پی. ای. بارو(۱۳۷۶) **سیستم اطلاعات جغرافیایی,** ترجمه دکتر حسن طاهرکیا، چاپ اول،انتشارات سمت.

۸- ترنر۰ جاناتان اچ(۱۳۷۸) **مفاهیم و کاربرد های جامعه شناسی،** ترجمه محمد فولادی و محمد عزیز بختیاری، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ،

۹- تصویب نامه هیئت وزیران(۱۳۸۴) **آیین نامه اجرایی ساماندهی عشایر،** شماره ۱۸۶۸۸ / ت ۳۲۴۶۷ هـ دفتر ریاست جمهوری

۱۰- شیخی ، محمد تقی (۱۳۶۹) **آینده نگری و جایگاه عشایر ایران،** مجموعه مقالات سمیناراستراتژی توسعه زندگی عشایری، انتشارات سازمان عشایری

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

۱۱- حکمت نیا، حسن،(۱۳۸۵) **کاربرد مدل درجغرافیاباتاکید بر برنامه ریزی شهری و ناحیه ای**، انتشارات علم نوین

۱۲- رئیس دانا، فریبرز(۱۳۶۹) **ارائه یک راهبرددرتوسعه عشایری**، مجموعه مقالات سمیناراستراتژی توسعه زندگی عشایری، انتشارات سازمان عشایری

۱۳- عبداللهی، محمد(۱۳۶۹) **اسکان عشایر از دیدگاه جامعه شناسی توسعه**، مجموعه مقالات سمیناراستراتژی توسعه زندگی عشایری،

۱۴- عزیزی، نصر (۱۳۶۹) **ضرورت و امکان اسکان عشایر از جهات اقتصادی**، مجموعه مقالات سمینار استراتژی زندگی عشایر ، انتشارات سازمان عشایری

۱۵- علیزاده،امین(۱۳۷۸) **اصول هیدرولوژی کاربردی**، چاپ یازدهم، انتشارات دانشگاه امام رضا(ع).

۱۶- طالشی ، مصطفی و همکاران (۱۳۸۷) **طرح پژوهشی مطالعات توسعه کانون عشایری شمال شرق خراسان** ، سازمان امور عشایری خراسان رضوی

۱۷- مرکز آمار ایران(۱۳۷۵) **سرشماری عمومی نفوس ومسکن سالهای۱۳۴۵، ۱۳۵۵، ۱۳۶۵**

۱۸- ملکی، مهرداد، (۱۳۶۹) **استراتژی توسعه زندگی عشایری**، مجموعه مقالات سمیناراستراتژی توسعه زندگی عشایری، انتشارات سازمان عشایری

۱۹- نجفی، بهاء الدین (۱۳۶۹) **بررسی اقتصادی کوچ نشینی در سیستان و راههای بهبود آن** ، مجموعه مقالات سمیناراستراتژی توسعه زندگی عشایری، انتشارات سازمان عشایری

ArcView user guide (1998), ***Modeling builder Module Erdas Field guide (2004), Fifth Edition***, Revised and Expanded, ERDAS, Inc., Atlanta, Georgia.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]